

Etikk og forskning

Av Odd Skogheim

Odd Skogheim er adm. direktør på NIVA

Innlegg på møte i Norsk vannforening 17 mars 2004.

Innledning

Den danske professoren Per Sandø sier til Ukeavisa Ledelse at begrepene moral og etikk på 60- og 70-tallet ble opplevd som hindringer for den personlige frihet, men at denne opplevelsen av begrepene nå er radikalt endra. Vi er blitt mer opptatt av etikk, både på det personlige plan og innen samfunns- og næringsliv. Kanskje er det slik at verdispørsmål blir mer påtrengende i dagens pluralistiske samfunn, hvor både samfunnets og den personlige verdiforankring forvitrer?

Uten at jeg har belegg for det, synes jeg at etikk som begrep er utvikla fra å være individuelt eller personlig fokusert, til også i stor grad å være knytta til organisasjoners eller bedrifters verdigrunnlag. Kjerneverdier, regler og systemer rundt dette er utbredt. Vi ser også at mange organisasjoner og bedrifter bevisst bruker verdibegreper som etikk, ansvar, samfunn, nytte, mfl. for å styrke profil, konkurranseevne eller gjennomslagskraft. SINTEFs slagord "teknologi for et bedre samfunn" er ett godt eksempel.

Et dagsseminar i Vannforeningen bekrefter at det er et stort behov for etisk refleksjon, debatt og bevisstgjøring også innen vårt fag- og virksomhetsområde. En oppfriskning av hukommelsen om de siste måneders presseoppslag viser tydelig at etikk angår oss alle og må underkastes åpen debatt. Noen saker i media har tydelig vist at noen bedrifter har hatt en velutvikla og innarbeida politikk innen etikk med tydelige rammer for forskerens frihet. I andre saker, hvor representanter framstår uforberedt eller på kollisjonskurs med egen organisasjon, har mediaeksposering åpenbart utløst et sterkt og akutt behov for å innføre visse grunnleggende regler.

Generelle begreper som forsker- etikk og forskningsetikk er nyttige slik Knut Ruyter (De forskningsetiske komitéer) bruker dem for å skille mellom forskningens indre normsystem og et eksternt normsystem som hovedsakelig er opptatt av å ivareta hensynet til enkeltpersoner og samfunn. På dette området finnes det mange eksperter og siden jeg ikke er blant dem, må jeg bygge på egne erfaringer fra anvendt forskning. Jeg velger å avgrense forskning til opp-

dragsbasert forskning. Innen denne erfaringsrammen vil jeg så drøfte forholdet mellom den enkelte forsker, organisasjonen og samfunnet. Jeg vil bruke noen eksempler på problemstillinger og etiske dilemma fra vår egen virksomhet, og presentere og drøfte praktiske virkemidler og holdninger for å ivareta etiske hensyn. Problemet er å beherske en praktisk etikk - etiske teorier gir ikke tilstrekkelig veiledning i dagens pluralistiske samfunn.

Oppdragsforskning

Oppdragsforskning i instituttsektoren står for omlag én fjerdepart av forskningen i Norge og er derfor en viktig del av forskningssystemet. Oppdragsforskning karakteriseres ved at det foreligger en kontrakt mellom oppdragsgiver og oppdragstaker om at et forskningsoppdrag skal utføres på bestemte vilkår, slik som finansiering, målsetting, metoder, bruk av resultater, osv. Oppdragsgiver har dermed formell rett til å påvirke eller kontrollere forskningsmiljøet. Oppdragsforskning finner ikke sted i akademiske elfenbenstårn, men i kunnskapsbedrifter som baserer seg på forskningskompetanse. Forskningsetiske verdier må relateres til dette faktum.

Til praktisk hjelp for både forskere og institutter finnes det forskningsetiske retningslinjer som er til stor hjelp for å utforme praktisk politikk på dette området. Den nasjonale forskningsetiske komité for naturvitenskap og teknologi (NENT 1992) har laget en *Forskningsetisk sjekkliste* (Faktaboks 1). Mange av punktene her brukes ved prosjektsøknader til

Norges forskningsråd. Det finnes også en sjekkliste over forskningsetiske hensyn som bør være inkludert i kontrakter for å ivareta den faglige integriteten (NESH 2000). Her er nyttige, men sjelden utfyllende, råd om viktige forhold som eiendomsrett og bruksrett til data, rett til publisering, konfidensialitet, eiendomsrett og bruksrett til resultater, oppdragsgivers bruk av resultater, etc.

Innen oppdragsforsknings bør det alltid opplyses om hvem som har finansiert forskningen. Hensynet til oppdragsgiver som har bidratt økonomisk til å få fram nyttig kunnskap, er åpenbar. Viktigere er det imidlertid at offentligheten skal ha anledning til å kjenne de interessene som ligger til grunn for finansiering og gjennomføringen av forskningsprosjektet.

Oppdragskontrakten inngås mellom forskningsinstituttet som oppdragstaker og oppdragsgiver. Oppdragstaker har dermed det etiske ansvar både for egne medarbeidere, for egen organisasjon, forholdet til oppdragsgiver og i forhold til samfunnet. Dermed blir det snakk om etisk basert ledelse. Ikke overraskende viser en stor etikkundersøkelse i USA (2003 Business Ethics Survey, Ethics Resource Center, Washington DC) at ledere som klarer å kommunisere at de selv aktivt følger sine egne regler, og dermed går foran med gode personlige eksempler, vil oppleve færre brudd på de samme reglene fra ansatte i virksomheten. Verdiledelse for å utvikle en bedriftskultur med klar etisk profil og standarder for individuell etisk adferd, er derfor viktig.

Innen oppdragsforskning, som innen all annen forskning, gjelder grunnleggende krav om vitenskapelig kvalitet og etikk. Forskningsrådet arbeider med å fremme kvalitet og etikk. Dette er særlig knytta til begreper som originalitet, soliditet og relevans (Faktaboks 2).

Noen eksempler på etiske dilemma

I det følgende bruker jeg noen eksempler fra NIVA. I tillegg til vedtekter, personalpolitikk med generelle ansattevilkår, retningslinjer, plikter og rettigheter finnes et dokument Mål og verdier som er styringsgrunnlaget for instituttet. Her er bl.a. NIVAs kjerneverdier sentrale: Nytenking – Initiativ – Verdiskaping – Ansvar. Dette er verdier som er utviklet, formulert og forvaltes av medarbeiderne i fellesskap (Faktaboks 3). Under Ansvar står det bl.a. *"Vi har videre ansvar for vår egen faglige og personlige utvikling, for hverandre som kollegaer, og i å fremme en sunn bedriftskultur basert på etiske verdinormer som lojalitet og solidaritet; tillit og toleranse; omsorg, respekt og redelighet."*

Er våre regler og kjerneverdier tilstrekkelig for at medarbeidere og instituttet opptrer etisk i alle sammenhenger? Svaret er selvfølgelig nei, men de er kanskje en brukbar veiledning. Reglene erstatter ikke etisk dømmekraft. Vi har ikke innført noen systematikk på dette området, men hovedresepten er ansvarliggjøring, åpenhet og diskusjon. *Ansvarliggjøring* betyr at alle og enhver vet hvilket ansvar vedkommende har.

Åpenhet betyr liten mulighet for at noe forblir skjult og i den grad noe skjules, blir det en betydelig felles læring når det kommer på bordet. *Diskusjon* betyr mulighet for kritisk gjennomlysning og refleksjon fra ulike ståsteder og når dette gjøres i åpenhet, vil det kunne utvikles en kollektiv normdannelse basert på egne erfaringer.

Når faktagrunnlaget, verdigrunnlaget eller fortolkning av verdigrunnlaget er forskjellig for ulike parter, kan etiske konflikter oppstå. Jeg velger å skille mellom konflikter på tre nivåer; individ, organisasjon og samfunn:

- *Individ – organisasjon*
- *Individ – oppdragsgiver – organisasjon*
- *Organisasjon – samfunn*

I tillegg kommer problemstillinger om forskning og korrupsjon oftere på dagsorden som følge av internasjonalisering og spesielt prosjektarbeid innen miljøretta bistand. Dette vil jeg behandle i et eget avsnitt.

Individ – organisasjon

Allmenn forskningsetisk standard

Den enkelte forsker må akseptere allmenne forskningsetiske standarder. Konflikter med grunnlag i dette kan dreie seg om plagiat, tyveri av idéer eller data, fusk med data, manglende bruk av referanser, etc. Faktisk påvisning - så vel som mistanke om uredelighet - kan få store konsekvenser for den enkelte så vel som for organisasjonen. Det er ledelsens plikt og rett til å korrigere dette, og hvis det ikke lar seg gjøre kan det få betydning for ansettelsesforholdet.

Spesifikke forskningsetiske krav

Forskeren må akseptere organisasjonens egne krav uavhengig av om disse finnes skriftlig eller om de uttrykkes av ledelsen. Det forutsetter imidlertid en betydelig evne fra ledelsens side til å begrunne, kommunisere og anskueliggjøre etiske verdier og konsekvensene av disse for organisasjonens praktiske liv. Her kan det oppstå problemstillinger som ikke uten videre er enkle å løse; det kan gjelde retten til data, retten til idéer, retten til å offentliggjøre resultater, etc. Hva er "personlige" data, resultater og kontakter, og hva tilhører organisasjonen? Dette er etiske spørsmål som kan komme på bordet spesielt når medarbeidere skifter arbeidsplass.

Det kan også gjelde spørsmål om å akseptere styring fra egne ledere, akseptere intern kvalitetssikring eller kontroll, akseptere at ledelsen bestemmer hvem som kan uttale seg til media, etc.

Her hender det at individet står mot organisasjonen, eller omvendt. Min erfaring er at åpen intern drøfting av dette vil løse de fleste problemene. Etiske sjekklister, veiinger for-og-mot, konsekvenser av ulike valg, konsultasjon med fagforeninger, etc. vil ofte være tilstrekkelig for å løse saken. Jeg tror imidlertid det er sjelden at det oppnås enighet på generelt grunnlag fordi individuelle verdier ikke alltid overensstemmer med organisasjonens. Erfaringene fra slike konflikter må tas vare på og inngå i "regelverket". Også her har ledelsen plikt og rett til å korrigere, med de konsekvenser dette får for individets "frihet".

Individ – oppdragsgiver - organisasjon

Den enkelte forsker/prosjektleder har ofte den direkte kontakten med oppdragsgiver, men interne systemer, kvalitetssikring og ledelse skal sikre at alle avtaler og standarder blir fulgt, herunder også de forskningsetiske. Det hender ikke ofte, men det forekommer, at det oppstår etiske konflikter her. Eksempler kan være snevre målsettinger, begrensinger i data-materiale, valg av metoder, press for å undertrykke konklusjoner, rett til resultater, begrensinger i publiseringsrettigheter, kontakt med media, etc.

Andre etiske dilemma kan være at oppdragsgiver fordreier resultatet, skylder på feil hos oppdragstaker, har holdt tilbake viktige data, etc. Hvordan håndterer organisasjonen det?

For å håndtere slike problemstillinger gjelder noen enkle regler. Den enkelte forsker skal aldri håndtere dette alene, men sammen med kvalitetssikrer og egen ledelse. Det er organisasjonen som har kontrakten med oppdragsgiver og som skal håndtere saken. Hvis problemstillingen viser seg å være av kategorien *individ – organisasjon*, håndteres den som beskrevet overfor.

Hvis derimot konflikten gjelder *organisasjon – oppdragsgiver* må den først søkes løst innenfor kontraktens juridiske rammer. Hvis det ikke lykkes, kan prosessen videre - og utfallet - være vanskelig å forutsi. Her er det ingen fasit, men noen erfaringer kan nevnes:

- partene blir enige om å løse konflikten seg imellom, uten innblanding fra tredjepart

- i noen tilfeller ønsker partene allerede på dette stadium å bruke juridisk assistanse
- partene skisserer sine for-og-mot argumenter, beskriver konsekvensene av de ulike alternativer og vurderer alternativene mot enkle etiske sjekklistor
- partene redegjør for sine standpunkter med henvisning til egne verdier og etiske normer

Hvis ikke dette er tilstrekkelig, kan partene gjennomføre følgende tiltak:

- presentere problemstillingene for nøytrale tredjeparter, f.eks. arbeidslivsorganisasjoner, Forskningsrådet, etc.

Alternativt kan partene stille hverandre fritt og ta de konsekvenser som måtte komme:

- offentliggjøring av resultater eller konflikten
- erstatningskrav eller trussel om rettsak

Organisasjon – samfunn

Betalte konklusjoner

Det hender at noen ikke liker konklusjonene fra oppdragsforskning. Antydninger om betalte oppdrag med bestilte konklusjoner kan fra tid til annen merkes. Her er det aller viktigste tiltaket å ha en klar politikk om størst mulig åpenhet om oppdragene, oppdragsgivere, finansiering, betingelser, bindinger, begrensinger, etc. Dette bør være en del av organisasjonens generelle informasjonsvirksomhet.

Skaper behov

Det hender også at noen - av forskjellige beveggrunner - antyder at vi ska-

per behov for forskning ut fra egne hensyn og ikke ut fra kundenes eller samfunnets behov. Det hender også at vi konkluderer med at vi vet for lite og at det må gjøres mer forskning. Dette kan være relevante problemstillinger som vi må forholde oss til. Innen vår sektor av oppdragsforskning er den offentlige finansieringen oftest under 20% og vi fungerer på helt vanlige bedriftsøkonomiske premisser i et konkurranseutsatt marked. Åpenhet om disse problemstillingene og relevant informasjon, er kanskje det beste svaret på disse spørsmålene. Delaktelse i en åpen og kritisk debatt om dette øker det interne fokus og forplikter organisasjonen eksternt. Det påhviler ledelsen et stort ansvar for å sørge for verdier, regler og holdninger internt som sikrer at vi arbeider innenfor allmenne etiske krav på dette området.

Uetiske forskningstema

Innenfor vårt arbeidsområde er det sjelden det reises spørsmål internt eller eksternt om forskningstema som det ikke er etisk å utføre forskning på. Et aktuelt eksempel er likevel det internasjonale prosjektet om havlagring av CO₂ som skulle gjennomføres sommeren 2002 og som NIVA var prosjektleder for. Etter mye fram og tilbake fra ulike myndighetsnivåer, høringsrunder med næringsorganisasjoner, NGOer og forvaltningsorgan i forbindelse med Miljøverndepartementets overprøving av SFTs beslutning om utslippstillatelse, ble prosjektet stoppet av MD på politisk grunnlag (Faktaboks 4). Fra flere interessegrupper ble det hevdet, eller

antydning, at det var uetisk å forske på havlagring av CO₂. Dette spørsmålet ble grundig vurdert av NIVA og her følger noen av de forskningsetiske vurderingene:

”NIVA har ingen mening på det nåværende tidspunkt om havlagring er et akseptabelt klimatiltak. Vår oppgave er å framskaffe kunnskap om dette; både muligheter, forutsetninger, virkninger og risiki. Forskningsetiske spørsmål er vurdert, og så lenge vår oppdragsgiver er Norges forskningsråd og eksperimentet ikke strider mot internasjonale avtaler eller konvensjoner, har vi ingen motforestillinger mot å framskaffe naturvitenskapelig kunnskap om problemstillingen.

En annen sak er hva våre medarbeidere personlig måtte mene om havlagring som klimatiltak ut fra en helhetlig betraktning. Denne meningen etterspørres imidlertid ikke, og den kan ikke være avgjørende for om vi tar ansvaret for eksperimentet, forutsatt at de forskningsetiske aspektene er tilstrekkelig belyst og akseptable.

Det er åpenbart at spørsmålet om klimatiltak må vurderes i et helhetlig perspektiv, hvor naturvitenskap kun danner én av premissene. I spørsmålet om havlagring av CO₂ er et akseptabelt klimatiltak, bør også NIVA, når kunnskap og omstendigheter ligger til rette for det, kunne ha en mening basert på en helhetlig vurdering.”

Forskning og korrupsjon

Internasjonalisering og økt prosjektarbeid, bla. innen miljøretta bistand, har medført at vi i større grad eller tydeligere utsettes for press eller fristelser i forhold til politikere,

forvaltningsrepresentanter og lokale ”partnere”. Slike problemstillinger møter vi til stadighet, både direkte og indirekte, og den enkelte medarbeider må kunne håndtere dette. Organisasjonen har lagt til grunn generelle retningslinjer og kodekser for dette (f.eks. NHOs ”Standpunkt Korrupsjon fra 2000), men hvordan skal dette praktiseres?

NIVAs leder for miljøretta bistand, professor Harsha Ratnaweera, har noen praktiske regler og eksempler:

- Definér en grense for deg selv!
- Alt skal kunne offentliggjøres
- Det finnes gratis lunsjer, men du bestemmer at informasjon om vår holdning til korrupsjon står på menyen. Invitér gjerne med flere for å sikre åpenhet.
- Finansier gjerne studiereiser, men sørg for at korrupsjonstema og vår holdning er en del av opplegget.
- Del gjerne ”æren” med en politiker, la ham åpne en workshop, et bygg, et anlegg, etc.
- Én gang er én gang for mye.
- Vær konsekvent, åpen og direkte om vår holdning før teamet kommer opp. Dette kan være vanskelig og dyrt (tap av kontrakter og hindringer i prosjektframdrift), men det lønner seg etterhvert.

Vi konkurrerer i markeder hvor korrupsjon i mange fasetter og gråtoner er utbredt. Da vi startet i bistandsmarkedet for omlag ti år siden, var vi skeptiske til hvordan vi skulle klare oss. Tiden viser at tillit og respekt kan bygges på grunnlag av en konsekvent null-toleranse og etterhvert har vi et godt nettverk av ryddige partnere.

Men det hender fortsatt at vi møtes av overraskende blikk eller kommentarer; hva er galt med dere? Da gjelder det at bedriften har et verdigrunnlag som medarbeideren kan ta beslutning på grunnlag av. Ikke bare for egen integritet, men også av hensyn til organisasjonens omdømme. Dessuten er korrupsjon brudd på norsk lov.

Skriftlige retningslinjer løser langt fra alle problemer. Det er organisasjonens praktiske politikk som teller og da er det snakk om lederansvar. Det er en betydelig oppmerksomhet på dette området, og det finnes mye hjelp og veiledning. Se f.eks. "Business Principles for Countering Bribery" fra Transparency International (2003) med retningslinjer om bestikkelser, returprovisjoner, politiske bidrag, smøring, gaver, etc.

Samfunnets krav åpenhet

Samfunnet synes å ha et stadig økende behov og krav til innsyn og åpenhet om forskning og forskningsresultater. Etter min vurdering er dette i alle parter interesse. I et pluralistisk samfunn kan informasjonstilgangen, eller snarere kvaliteten av informasjonen, bli en kritisk faktor.

Forskningsmiljøene selv klarer ikke å dekke samfunnets behov og etterspørsel for informasjon generelt, og spesielt etiske problemstillinger blir sjelden tatt opp av instituttene. Derfor blir forskningsmiljøene av og til et lett bytte både for tabloidjournalister og for fagpresse. Å eksponere alle sider ved virksomheten for offentligheten innsyn er den beste måten for forskningsmiljøene å sikre seg etisk bevissthet i egen organisasjon. Dette kan

naturligvis kombineres med den generelle informasjons- og kommunikasjonsvirksomheten, som også ofte er dårlig utviklet fra forskningsmiljøenes side. Kunnskapen blir ofte unyttig hvis den ikke blir formidlet til brukerne!

Offentlig debatt og kritisk journalistikk har mange ganger resultert i reguleringer også innen etikk og forskning. Kritisk og granskende lys kan være ubehagelig for de som blir utsatt for det, men åpenhet og kritikk er en helt grunnleggende premiss for etisk adferd. Et eksempel på medias makt er den store habilitetsdiskusjonen i og utenfor Forskningsrådet. Dette ble utløst av en journalist og et par misfornøyde bedrifter som hadde fått avslag på søknad om forskningsmidler. Artikkelen "Gir forskningsmidler til seg selv" i Aftenposten 29. april 2003 har utløst en prosess som kulminerte Smith-utvalgets rapport til Forskningsrådet i februar i år (Fakta-boks 5). Her gis det en rekke gode råd til Forskningsrådet, men det beste er "Åpenhet vil fjerne grunnlaget for mistillit". Uansett realiteter, denne saken vil få store konsekvenser for hele det norske forskningssystemet.

Referanser

Knut Ruyter, De forskningsetiske komitéer: Forskeretikk og forskningsetikk

Kilde: <http://www.etikk.no/Etikktorget/omForskningsetikk/REK/utvidetVeil/forskeretikk>

NESH 2000. Forskningsetisk sjekkliste for oppdragsforskning. Vedtatt av Den nasjonale forskningsetiske

komité for samfunnsvitenskap og humaniora (NESH), 26.11.99, med tilføyerse november 2000.

Kilde: <http://www.etikkom.no/retningslinjer/oppdrag>

NENT 1992. Forskningsetisk sjekkliste. Gjengitt fra publikasjonen *Forskningsetisk veileder*, utgitt av Den nasjonale forskningsetiske komité for naturvitenskap og teknologi (NENT) i 1992.

Kilde: <http://www.etikkom.no/retningslinjer/sjekkliste>

Ethics Resource Center, Washington DC: 2003 Business Ethics Survey.

Kilde: <http://www.ukeavisenledelse.no/artikkel.asp?id=1735>

Transparency International 2003. "Business Principles for Countering bribery".

Kilde: <http://www.transparency.no>

Faktaboks 1: Forskningsetiske retningslinjer

Forskningsetisk sjekkliste

1. Prosjektets mål og metode

Vil prosjektets mål og metoder bryte med alment aksepterte verdier? Dette kan f.eks. gjelde hvis:

- prosjektet bidrar til å øke kontroll og manipulering av enkeltindivider i samfunnet
- miljøhensyn ikke blir tilstrekkelig ivaretatt
- prosjektet har diskuterte militære/forsvarsmessige implikasjoner
- prosjektet bryter med norsk lov (f.eks. dyrevernloven eller forskrifter om biologiske forsøk)

2. Forskning der forsøkspersoner er involvert

- Blir informert samtykke fra forsøkspersonene innhentet på en forsvarlig måte?
- Er det klart at det ikke foreligger avhengighetsforhold som kan tenkes å påvirke forsøkspersonens samtykke?

3. Persondata

Blir alle persondata tilstrekkelig anonymiserte slik at et adekvat personvern er sikret?

4. Risiko og sikkerhet

Vil selve gjennomføringen av prosjektet kunne medføre skade på mennesker, dyr eller natur av et omfang som ikke bør neglisjeres? Er i så fall de impliserte personer innforstått med det?

5. Whistle-blowing - innebygget varslingsystem

Vil en prosjektmedarbeider som får alvorlige forskningsetiske betenkeligheter ved gjennomføringen av et forskningsprosjekt, ha anledning til å legge disse frem for en uavhengig høringsinstans? Vil dette være kjent og avklart på forhånd?

Gjengitt fra publikasjonen *Forskningsetisk veileder*, utgitt av Den nasjonale forskningsetiske komité for naturvitenskap og teknologi (NENT) i 1992

Kilde: <http://www.etikkom.no/retningslinjer/sjekkliste>

Kvalitet og etikk

Forskningens gjennomslagskraft og troverdighet er avhengig av at de enkelte forskere og institusjoner har et gjennomtenkt og aktivt forhold til vitenskapelige kvalitetskrav og etikk. Forskningsrådet arbeider langs flere akser for å fremme kvalitet og etikk i forskningen.

Vitenskapelig kvalitet

Forskningsrådet legger økende vekt på vitenskapelig kvalitet som et sentralt mål for norsk forskning. Vitenskapelig kvalitet er etter Forskningsrådets oppfatning særlig knyttet til originalitet, soliditet og relevans:

- originalitet i form av faglig nyhetsverdi og nyskapende bruk av teori og metode
- soliditet knyttet til bruk av anerkjente vitenskapelige metoder og grundig underbygging av påstander og konklusjoner
- relevans knyttet til faglig utvikling.

I tillegg til den vitenskapelige kvalitet kan forskningen være relevant ved at den fremstår som nyttig i næringsmessig og samfunnsmessig forstand. Hensynet til næringsmessig og samfunnsmessig relevans ligger til grunn for de tematiske prioriteringer som Forskningsmeldingen trekker opp.

Kilde: <http://www.forskningsradet.no/forport/application>

Faktaboks 3: NIVAs kjerneverdier

Kjerneverdier

NIVA har uttrykt fire kjerneverdier som eies og forvaltes av medarbeiderne i fellesskap:

Nytenkning

Å tenke nytt krever at vi stiller oss åpne for nye impulser og at vi er villige til å lære, endre oss og tilpasse oss slik at vi kan bruke våre evner, kompetanse og erfaringer på en skapende og kreativ måte. Flere hoder tenker ofte bedre enn ett. Derfor er det viktig at vi deler vår kunnskap og våre ideer med andre kollegaer og at vi samarbeider på tvers av tradisjonelle faggrenser og stimulerer hverandres nysgjerrighet og forskertrang.

Initiativ

Å ta initiativ betyr å omsette tanker og idéer til konkret handling. Som engasjerte og samfunnsbevisste personer ønsker vi å ta aktivt del i utviklingen på våre fagfelt og være med på å sette viktige miljøsaker i fokus. Initiativ og ekte engasjement har lett for å smitte. På den måten kan vi oppmuntre og motivere andre medarbeidere til felles målrettet innsats. Økt konkurranse betyr at vi må være mer profilerte og synlige i markedet. Det krever god kommunikasjon og kontakt med våre kunder.

Verdiskaping

Som medarbeidere ved NIVA deltar vi daglig i verdiskapingen. Utvikling og formidling av kunnskap av høy faglig kvalitet tilpasset brukernes behov er et overordnet mål. Vi bør tilstrebe å levere riktig produkt til riktig pris og til rett tid. I det ligger det at vi også har et ansvar for å skape et økonomisk fundament som gjør det mulig å nå de faglige målene. En viktig del av "verdikjeden" er trivsel og positive samarbeidsforhold i arbeidsmiljøet.

Ansvar

Vi har alle et ansvar for å oppnå de faglige og økonomiske mål som fastsettes. Vi har videre ansvar for vår egen faglige og personlige utvikling, for hverandre som kollegaer, og i å fremme en sunn bedriftskultur basert på etiske verdinormer som lojalitet og solidaritet; tillit og toleranse; omsorg, respekt og redelighet. Klare og entydige ansvarslinjer er et viktig hjelpemiddel for å plassere ansvar, men alle må være parat til å ta i et tak når situasjonen tilsier det. Det handler således like mye om å ta ansvar!

Kilde: NIVAs Mål og verdier: 2002 – 2005

Forskningsprosjektet om havlagring av CO₂

NIVA var prosjektleder for et storskala, eksperimentelt forskningsprosjektet om havlagring av CO₂ som skulle gjennomføres i Norskehavet sommeren 2002. Prosjektet ble presentert av norske delegater ved Kyotokonferansen og var finansiert av amerikanske, japanske og norske myndigheter og forskningsfond. Fra norsk side deltok Forskningsrådet i styringsgruppen og NIVA er faglig ansvarlig. Prosjektets målsetting er å undersøke om det er mulig å lagre store mengder CO₂ i dype havområder, slik teoretiske studier har vist. Forsøket i Norskehavet skal gi svar på hvordan CO₂ løser seg i havvannet under stort trykk og hvor raskt det sprer seg med havstrømmene.

Oppdragsgivernes vurdering er at eksperimentet strider hverken mot London- eller OSPAR-konvensjonen, og de støtter seg til FNs Klimakonvensjon som anbefaler forskning på tiltak for reduksjon av CO₂-utslipp, herunder CO₂-sluk som f. eks. havet.

NIVA søkte på vegne av den internasjonale styringsgruppen SFT om tillatelse til å gjennomføre eksperimentet. SFTs vurdering i januar 2002 var at det ikke var nødvendig med høring, og ga tillatelse til utslipp av 5,4 tonn CO₂. Etter spørsmål om saken i Stortinget i mai, besluttet miljøvernminister Børge Brende å sende saken tilbake til SFT for åpen høring.

Etter høringsrunden i juni opprettholder SFT sitt vedtak om tillatelse. Denne avgjørelsen kunne påklages til MD. SFT vurderte to klager (Greenpeace og WWF). SFT opprettholdt sin vurdering. MD stoppet til slutt på prosjektet ved å trekke utslippstillatelsen tilbake under henvisning til behov for å klarlegge det juridiske forståelsen av OSPAR-konvensjonen.

Kilde: Internt NIVA-dokument

Gode råd

Smith-utvalget gir Forskningsrådet en rekke råd:

- Færre fagfolk som sitter i flere av Forskningsrådets styrer samtidig
- Økt bruk av vararepresentanter og utenlandske fagfolk.
- Klart skille mellom de som utarbeider de faglige strategier og de som deler ut pengene. (I dag er det de samme menneskene.)
- Bruk av søkere til å avdekke innvendinger om habilitet i tide.
- Mindre bruk av inneleide koordinatore for forskningsprogrammer (som selv søker

Gir forskningsmillioner til seg selv

Penger til seg selv. Aftenposten 29. april i fjor

- midler til de samme programmene).
- Karanteneregler, slik at de som skal delta i søknadsbehandling ikke kan søke midler fra samme pott.
- Ekspertuttalelser offentliggjøres. Ekspertenes navn offentliggjøres også, dersom

- eksperten selv ikke reserverer seg.
- Full åpenhet om «mulig inhabilitet» før pengeutdeling. Det lages en sjekkliste for dette.